

THEORETICAL AND PRACTICAL IMPLICATIONS OF COMMUNICATION COMPETENCE IN A FOREIGN LANGUAGE

IMPLICAȚII TEORETICO-PRACTICE ALE COMPETENȚEI DE
COMUNICARE ÎNTR-O LIMBĂ STRĂINĂ

Lilia PETRICIUC

Journal of Pedagogy, 2017 (1), 41 – 47

<https://doi.org/10.26755/RevPed/2017.1/41>

The online version of this article can be found at: <http://revped.ise.ro/category/2017-en/>

This work is licensed under the Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License.
To view a copy of this license, visit <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/> or send a letter to Creative Commons, PO Box 1866,
Mountain View, CA 94042, USA.

Published by:

INSTITUTUL DE ȘTIINȚE ALE EDUCAȚIEI

<http://www.ise.ro/>

Further information about *Revista de Pedagogie – Journal of Pedagogy* can be found at:

Editorial Policy: <http://revped.ise.ro/editorial-policy/>

Author Guidelines: <http://revped.ise.ro/the-writer-guide-2/>

IMPLICAȚII TEORETICO-PRACTICE ALE COMPETENȚEI DE COMUNICARE ÎNTR-O LIMB STRĂINĂ

Lilia Petriciuc*

Rezumat

Conceptul de competență de comunicare a constituit nucleul a numeroase studii de specialitate interdisciplinare în ultimele 5 decenii. Cu toate acestea, încă mai prezintă interes aparte pentru specialiștii din diverse domenii atât datorită valorii sale, cât și din cauza a numeroase confuzii pe care le produce atunci când este interpretat. Articolul abordează noțiuni teoretice ce în vederea competenței de comunicare, identifică componentele sale evocând câteva modele componente. Se subliniază rolul și responsabilitatea profesorului în dezvoltarea competenței de comunicare, în special prin selectarea și adaptarea și prezentarea de conținuturi didactice astfel încât să favorizeze dezvoltarea holistică a acesteia.

Cuvinte-cheie: competență de comunicare, model componential, CECRL, abordare holistică, materiale didactice relevante.

Abstract

The concept of communicative competence has been the essence of numerous studies for over 50 years. Despite this, it still represents an attractive topic of research for many professionals both due to its importance and because of multiple confusions created by various interpretations of its meanings. The aim of this article is to throw light on some theoretical aspects that apply to the communicative competence, its components as approached in several models as well as teachers' role and responsibility in its holistic development through selecting, adapting and offering relevant educational materials.

Keywords: *communicative competence, component model, CEFR, holistic approach, relevant teaching materials.*

Deși introdus de către Chomsky în 1965, pentru a desemna acel sistem interiorizat de reguli și norme lingvistice care permite vorbitorului să perceapă și construiască un număr nelimitat de fraze într-o limbă dată, termenul *competență de comunicare* a cunoscut un succes fulminant cu precizie începând cu aprobarea Cadrelor Europene Comune de Referință pentru Limbi (CECRL) în 2001, care practic a revoluționat modul în care acesta este perceput și utilizat și a avut un impact considerabil asupra didacticii limbilor străine. Conștientizarea

* Doctorand, Catedra de Teorie și Metodă a Educației UPS „Ion Creangă” din Chișinău; lilia22wishes@yahoo.com

faptului că simpla acumulare de cunoștințe lingvistice și meta-lingvistice nu este suficient pentru a putea comunica într-o limbă străină și a conduce spre o schimbare de atitudine și strategii didactice, accentul fiind pus pe dezvoltarea capacității de a folosi ansamblul de cunoștințe lingvistice, paralingvistice, etc. pentru a se face în ele într-o situație de comunicare dată. Chomsky deosebește competența de comunicare de performanță și o denumește **competență gramaticală** care în mod implicit presupune că este împărțită de către toți membrii unei comunități și are un caracter intra-personal, înscuț. El opune acest concept performanței, care în accepțiunea dată de el, denotă utilizarea limbii într-o situație concretă (Chomsky, 1965, p.4). Deși această competență astfel definită de Chomsky permite emiterea unui număr infinit de fraze gramaticale corecte și coerente, ea nu abordează un alt aspect – *posibilitatea de a utiliza și a produce într-un mod comprehensibil un număr nelimitat de fraze într-un număr nelimitat de situații*. Widdowson (1984) remarcă ignorarea de către Chomsky a unor aspecte ce se reflectă asupra competenței de comunicare, acestea fiind lacune de memorie, diverse erori, lipsa de coerență sau chiar neglijența vorbitorului, printre altele.

Aceste aspecte au fost sesizate și de Dell Hymes cu câteva decenii mai devreme, care consideră teoria lui Chomsky prea idealistă, un fel de Gradiņa Raiului în lingvistică deoarece nu țin cont de factorii socioculturali, înaintând astfel teoria *competenței de comunicare* care este definită de el drept *ansamblul de aptitudini ce permit unui individ să comunice eficient în orice situație* (Hymes, 1973, p.277-278). Aceste aptitudini nu se limitează la cunoștințele lingvistice, ci se referă îndeosebi la cunoștințele despre aplicarea adecvată a acestora în orice gen de situație. Deci, competența comunicativă implică și pănirea întregului ansamblu de mijloace implicate pentru a asigura eficiența comunicării. Ea încorporează atât mijloacele verbale, cele non-verbale cât și toate regulile de conduită comunicativă care corespund anumitor situații și caracterizează mesajul. Hymes menționează că viața socială este un factor determinant în dezvoltarea competenței comunicative pentru că factorii sociali interferează sau restricționează aplicarea regulilor gramaticale: uzul are prioritate asupra tuturor regulilor și normelor (Hymes, p.277). Argumentul dat este valorificat în cadrul noilor abordări în didactica limbilor și anume a ceea ce a căpătat numele de *metodă comunicativă*, orientarea fiind spre dezvoltarea competenței de comunicare prin intermediul interacțiunilor verbale autentice.

Aspecte lingvistice

Diversitatea definițiilor date competenței de comunicare și în mod special caracterul lor incomplet sau adesea unilateral a condus inevitabil la interpretări

care produc suficient confuzie, preponderent în didactica limbilor. Astfel, s-au elaborat numeroase modele ale competenței de comunicare, în vederea clarificării aspectelor care s-ar acorda importanță în predarea-învățarea limbilor.

Modelele componente ale competenței de comunicare, în mod special cele orientate didactic precum cele elaborate de Canale și Swain (1980), Celce-Murcia M. (1995), Lyle Bachman (1996) sau CECRL identifică un număr variabil de elemente constituente care trebuie să beneficieze de atenție în procesul de predare-învățare a unei limbi.

O serie de confuzii iau naștere din cauză că unele elemente constitutive ale acestei entități sunt tratate ca niște competențe aparte, iar această abordare atomistică în mod cert conduce la favorizarea unor componente ale competenței în detrimentul altora, creându-se un dezechilibru, care așa cum sublinia Canale și Swain, nu dezvoltă competența de comunicare, ci incompetența de comunicare. (Canale & Swain, 1980, p.34)

Autorii, preocupați în principal de evaluarea competențelor comunicative ale persoanelor ce învață o limbă străină, aplică teoria lui Hymes și indică că competența lingvistică este inseparabilă de cea comunicativă, de fapt, este inerentă acesteia menționând că “există reguli de utilizare a limbii care nu au sens în afara regulilor gramaticale” (Canale & Swain, 1980, p.22). Ei dezvoltă propriul model al competenței de comunicare care include patru aspecte și care se bucură de cea mai mare aprobare și apreciere în rândurile cercetătorilor din domeniu:

- *Competența gramaticală*, care cuprinde cunoștințele de fonetică, ortografie, vocabular, norme ortoepice, etc.
- *Competența sociolingvistică*, care presupune cunoștințele ale regulilor socioculturale de utilizare a limbii în anumite contexte.
- *Competența discursivă*, ce ține de abilitatea indivizilor de a înțelege și a produce texte orale sau scrise conferindu-le coerență.
- *Competența strategică* se referă la strategiile compensatorii în cazul dificultăților de ordin lingvistic sau sociolingvistic precum necesitatea de a repeta ceva, a oferi explicații pentru a se face înțelese, sau probleme legate de codul lingvistic adoptat în comunicarea cu străinii sau probleme ce țin de factori extralingvali precum zgomotul etc. (Canale & Swain, 1980, p. 24-25)

Autorii CECRL sintetizează esența modelelor precedente identificând trei componente de bază, și anume: competența lingvistică, sociolingvistică și

cea pragmatic , definind competen a de comunicare într-o limb *drept competen a care îi permite unei persoane s ac ioneze, utilizând cu prec dere mijloacele lingvistice* (CECRL, 2003, p.15) i furnizeaz o serie de recomand ri practice menite a facilita procesul predare-înv are-evaluare a unei limbi, precum i o baz comun pentru elaborarea programelor de limbi moderne, documentelor de referin , con inutului examenelor i criteriilor de examinare, a manualelor, etc. (CECRL, p.10)

Identificarea componentelor care formeaz competen a de comunicare, de i nu sunt general acceptate în mediul tiin ific, contribuie la o mai înalt opera ionalizare a acestui concept, îndeosebi în vederea amelior rii competen elor comunicative într-o limb str in , studiat de cele mai multe ori într-un context artificial. Elementele competen ei de comunicare astfel delimitate vin în sprijinul celor care predau o limb în vederea elabor rii, adapt rii de strategii i con inuturi didactice menite s o dezvolte într-un mod cît mai eficient. Cu toate acestea remarc m, c de i se con tientizeaz caracterul holistic al competen ei de comunicare, marea majoritate a programelor de limb str in se centreaz pe dezvoltarea competen ei lingvistice, abordând lacunar celelalte componente, în special dimensiunea sociolingvistic . O justificare ar putea servi argumentul autorilor CECRL care subliniaz c componenta dat este una mult prea vag i insuficient definit , iar identificarea nivelurilor de competen la acest capitol s-a dovedit a fi una problematic (p.95), ceea ce permite cadrelor didactice s o marginalizeze mai mult sau mai pu in. O alt justificare se reg se te în faptul c marea majoritate a testelor i examenelor de limb str in evalueaz anume aceast dimensiune a competen ei, i mult prea pu in sau deloc, pe celelalte.

Constatarea c aplicarea perfect a normelor lingvistice într-o limb str in nu e nici pe departe un indiciu cheie a competen ei de comunicare verbal a generat noi teorii mai integrante ale conceptului. O argumentare a acestei idei apar ine lui Ingram [6, p.226], care afirma urm toarele: „No iunea de competen de comunicare a evoluat într-atât încât s confirme ceea ce deja s-a constatat de atâtea ori: competen a lingvistic nu corespunde într-un tot felului i formelor în care aceasta apare în situa ii reale de comunicare.”

Christine Savignon (1972) redimensioneaz conceptul de competen de comunicare în didactica limbilor str ine prin sublinierea importan ei comportamentului para-verbal în comunicare. În accep iunea savantului, competen a de comunicare poate fi definit drept „capacitatea de a func iona într-un context pe deplin comunica ional, adic , într-un schimb dinamic, în

care competen a lingvistic trebuie s se adapteze fluxului integral de informa ie, atâta cea lingvistic , cât i cea paralingvistic , a unui sau mai multor interlocutori.”(p.8)

Competen a de comunicare nu este un act de memorie, c ci utilizatorii unei limbi recurg la bagajul lor de cuno tin e lingvistice într-un num r enorm de situa ii de comunicare i formuleaz structuri lingvistice noi, inedite, nemaifolosite în alte contexte, pentru a- i satisface necesit ile de comunicare în via a de zi cu zi. Orice individ, vorbitor al unei limbi face apel la competen ele sale de comunicare în mod divers, înând cont de contextul în care are loc comunicarea. De aceea metodele tradi ionale de predare-înv are a unei limbi s-au dovedit ineficiente, accentul fiind pus pe acumularea de cuno tin e lingvistice, „în afara unui context”, pe care individul nu le putea aplica practic în momentul în care era pus într-o situa ie de comunicare ordinar .

Aspecte didactice

De i didactica limbilor str ine a înregistrat progrese semnificative f cându-se trecerea de la form spre func ie, este important de a se sensibiliza i instrui calitativ cadrele didactice în primul rând, pentru ca acestea s acorde aten ie în egal m sur tuturor componentelor competen ei de comunicare, indiferent de modelul pe care îl consider relevant. Manualele de limb str in , chiar i cele elaborate de vorbitori nativi ai unei limbi, prezint deficien e din această perspectiv , oferind con inuturi didactice adesea rupte de realitatea cotidian i situa ii de comunicare ritualizate care nu reflect diversitatea de registre lingvistice utilizate în raport cu natura rela iilor dintre interlocutori. Astfel, profesorului îi revine responsabilitatea de a diversifica con inuturile didactice, pentru a oferi celor ce studiaz o limb str in o varietate de situa ii autentice, în care s se ilustreze utilizarea limbii a a cum este, nu a a cum ar trebui s fie. Progresul tehnologic permite ca asemenea ac iuni s fie întreprinse pentru a accesa cele mai calitative, relevante i elocvente materiale pentru a fi exploatate în vederea dezvolt rii armonioase a competen ei de comunicare, pe toate dimensiunile sale. Podcast-uri (metode de distribu ie a fi ierelor multimedia), secven e video i audio u or accesibile online pot fi exploatate într-o gam variat de contexte pentru a asimila nu doar material pur lingvistic, ci i pentru a ilustra celelalte aspecte ale competen ei de comunicare.

Din punct de vedere didactic, în ultima vreme se remarc schimb ri semnificative în metodologia adoptat pentru predarea limbilor str ine. Dacă acum câteva decenii obiectivul central al demersului educa ional era capacitatea de a citi i traduce un text în limba dat , în prezent toat activitatea

didactic gravitează în jurul conceptului de comunicare. Nu mai contează atât de mult ce cunoaște un subiect despre o limbă străină în termeni de gramatică sau vocabular, ci are importanță ce ține de acesta să facă efectiv cu aceste cunoștințe. Acest aspect constituie esența predării/învățării limbilor străine din perspectiva competenței de comunicare. Dichotomia dintre performanță și competență, anterior propusă de Chomsky nu poate fi ignorată din acest punct de vedere. Este imposibil să dăm o apreciere competenței de comunicare a cuiva fără să îi analizăm performanțele. Acestea sunt inerente competenței de comunicare, se conțin în ea. La fel, nu putem judeca competența de comunicare a cuiva doar evaluându-i corectitudinea gramaticală a mesajului sau abilitatea de a manipula cu un vocabular bogat într-o limbă dată. În dezvoltarea competențelor de comunicare a celor care învață o limbă străină norma lingvistică își pierde oarecum din valoare, uzană lingvistică este cea care dictează ce și cum se va folosi. Astfel, gramatica prescriptivă atât de înalt apreciată odinioară în cadrul orelor de limbă străină se vede oarecum trecut pe un loc secund. Însă aceasta nu implică nici pe departe pierderea eronată a multora conform creierii nu ar fi nevoie de cunoștințe gramaticale pentru a putea comunica. Dimpotrivă, normele gramaticale își au rostul, altfel ce ar semnifica de exemplu un mesaj întortocheat și prost construit anume din cauză că vorbitorul nu ține care este locul subiectului sau al predicatului? Aceste cunoștințe nu trebuie considerate irelevante de către cei ce învață o limbă străină, ci trebuie să se înțeleagă doar că modul de abordare este diferit, cu o schimbare de accent de pe un aspect pe altul, fără să se excludă pe niciunul.

Metodele și strategiile moderne de predare-învățare vizează însușirea faptelor lingvistice contextualizate, urmărind integrarea tuturor componentelor competenței de comunicare. Când este vorba despre însușirea subtilităților limbii materne, lucrurile stau oarecum mai simplu, individul fiind expus în continuu la toate fenomenele lingvistice care îi sunt specifice și care se asimilează practic în mod natural. Cele mai multe probleme însă se iscă atunci când avem de a face cu o limbă străină, deoarece o limbă străină înseamnă implicit o nouă cultură cu toată multitudinea de elemente constituente. Într-o nouă cultură, exprimată într-o limbă necunoscută presupune un efort mental considerabil, care implică factori atât de ordin intern cât și extern și toate componentele competenței de comunicare sunt pe deplin exploatate. În profesorii de limbă străină sunt cei mai afectați deoarece sunt puși în situația de a gândi în perspectivă atunci când selectează sau elaborează materiale și strategii de lucru: acestea trebuie să satisfacă nevoile comunicative ale individului în afara celor patru pereți ai clasei, să fie aplicabile în orice gen de situație de comunicare.

Avându-se în vedere complexitatea și caracterul multi-fațat al conceptului de competență de comunicare care nu poate fi exhaustiv definit, este justificat abordarea acestuia din perspectiva mai multor componente. Această delimitare a clarificat oarecum caracterul complex al acesteia ce trebuie analizat, aprofundat și evaluat cu un anumit grad de vigilență atunci când ne referim la învățarea unei limbi străine. În aceeași ordine de idei, se poate afirma, deci, că predarea/învățarea unei limbi străine presupune, indubitabil, exploatarea unui teren multidisciplinar ce include cel puțin elemente de lingvistică, filosofie, sociologie, și nu în ultimul rând cercetare pedagogică. Manevrarea și implementarea judicioasă a acestora, împreună cu eforturile motivaționale de obținere rezultate bune vor conduce gradual la ameliorarea competențelor de comunicare atât în limba maternă cât și în limba străină. În plus, deoarece trăim în epoca globalizării, unde culturile și elementele sociolingvistice se amestecă constant, profesorului de limbă străină îi revine misiunea cea mai dificilă: de a alege și utiliza acele strategii și metode de predare/învățare care să fie nu doar eficiente în dezvoltarea competenței de comunicare într-o limbă dată, ci și lipsite de orice ambiguitate de ordin politic, religios sau cultural.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

- Canale, M. & Swain, M. Theoretical Bases of Communicative Approaches to Second Language Teaching and Testing, in *Applied Linguistics*, Vol 1, Nr 1, p.1-47, 1980.
- Celce-Murcia, M., Dornyei Z., et al. Communicative Competence: A Pedagogically Motivated Model with Content Specifications. In *Issues in Applied Linguistics*, V 6, Nr 2, p 5-35, 1995.
- Chomsky, Noam *Aspects of the Theory of Syntax*, M.I.T. Cambridge Mass, 261p., 1965.
- Hymes, D. On Communicative Competence, in *Sociolinguistics in J.B. Pride and J. Holmes Harmondsworth Editions*, Ed. Penguin, 310p., 1973.
- Ingram, D. E. Assessing proficiency: An overview of some aspects of testing. In *K. Hyltenstam & M. Pienemann (Eds.), Modelling and Assessing Second Language Acquisition*. Clevedon, Avon: Multilingual Matters Ltd, 1985.
- Savignon, S. J. *Communicative Competence: An Experiment in Foreign Language Teaching*. Philadelphia: The Centre for Curriculum Development Inc., 1972.
- Widdowson, H.G. *Explorations in Applied Linguistics 2*, Oxford University Press, 1984.
- *** *Cadrul European Comun de Referință pentru Limbi: învățare, predare, evaluare, Chișinău*, 2003.